

Dirk Draulans' Beagle Dagboek

Dirk Draulans'
BEAGLE
DAG OP REIS NAAR DE OORSPRONG
VAN DE EVOLUTIE
BOEK

INHOUD

De ultieme natte droom	7
<i>Het belang van een reis</i>	
Dertien schonen bij hun beest	13
<i>Het ontstaan van een programma</i>	
Hoe de weerwolf uitstierf	29
<i>Een zwerftocht langs musea</i>	
Ijdelheid is van alle tijden	45
<i>De roots van een reis in Engeland</i>	
De held uithangen	61
<i>Vertrek van de Beagle in Plymouth</i>	
Verstand onder water	77
<i>Varen van Plymouth naar Tenerife</i>	
Water kan niet sterven	97
<i>De Kaapverdische Eilanden</i>	
Witte bruiden en bruine weduwen	115
<i>Het Braziliaanse eiland Fernando de Noronha (1)</i>	
Een onenightstand met een schildpad	133
<i>Fernando de Noronha (2)</i>	
Een andere vorm van mensen	149
<i>Het Braziliaanse regenwoud</i>	
De koning van Congo	169
<i>Slavernij in Rio de Janeiro (Brazilië)</i>	
De kunst van het versieren	189
<i>Seksuele selectie in Montevideo (Uruguay)</i>	
In de sporen van reuzen	213
<i>De kust van Argentinië</i>	
In het water met walvissen	231
<i>Peninsula Valdes (Argentinië)</i>	
De horror van het toeval	253
<i>Varen van Puerto Madryn (Argentinië) naar Punta Arenas (Chili)</i>	
De zalmenmoordenaar	273
<i>Het Chileense eiland Chiloë</i>	

Parasieten van de duivel	293
<i>De Galapagoseilanden (1)</i>	
Darwin de geldmachine	311
<i>De Galapagoseilanden (2)</i>	
De krachtigste aardbeving aller tijden	331
<i>Zwerven door Chili</i>	
Het paradijs is peperduur	347
<i>Bora Bora in Frans-Polynesië</i>	
De historiek van het leven	363
<i>Tahiti en Moorea</i>	
De maseratipadden van Darwin	381
<i>Australië (1)</i>	
Blanke mannen in een gat	401
<i>Australië (2)</i>	
De definitie van slavernij	423
<i>De Cocos (Keeling)-eilanden (1)</i>	
Vrouwen in de put	443
<i>De Cocos (Keeling)-eilanden (2)</i>	
Witte zwanen worden zwart	461
<i>Zwerven langs de westkust van Australië</i>	
Haaïen vermomd als walvis	479
<i>De Australische koraalkust</i>	
Een ingepolderd massagraf	497
<i>Mauritius</i>	
Bergaf op de oceaan	517
<i>Varen van Mauritius naar Zuid-Afrika</i>	
De aap in elk van ons	537
<i>De omgeving van Kaapstad in Zuid-Afrika</i>	
Een eindeloos diep zwart gat	561
<i>Indrukken na een wereldreis</i>	
Reisschema	575
Dieren-en-personenregister	579

**DE
ULTIEME
NATTE
DROOM**

De reis rond de wereld die Charles Darwin tussen 1831 en 1836 met de Beagle maakte, is zonder twijfel de belangrijkste reis die een wetenschapper ooit heeft ondernomen. De reizen naar de maan waren technologische hoogstandjes, maar ze leerden ons bitter weinig over het ontstaan en de evolutie van het leven op aarde. De reizen naar de Noord- en de Zuidpool waren avonturen van mannen die wilden weten hoe ver ze de grenzen van mentale en fysieke weerbaarheid konden verleggen. Maar ze leerden ons niets over het functioneren van de mens.

Dat deed de reis van Darwin wel. Darwin was piepjong toen hij vertrok, amper tweeëntwintig. Hij had niet veel ervaring als wetenschapper, maar hij was sociaal goed onderlegd, een zachte diplomaat, en hij kon rekenen op mentoren uit de Britse universiteitsstad Cambridge, waar hij net was afgestudeerd (in de godsdienstwetenschappen overigens). Ongehinderd door intellectuele schroom of voorgekauwde visies kon hij geologische en biologische waarnemingen doen die al snel als hoogst origineel werden omschreven. Hij deed ook persoonlijke ervaringen op die hem de rest van zijn dagen bij zouden blijven en die zijn denken in belangrijke mate zouden sturen, zoals confrontaties met 'wilde' indianen in Vuurland en met een zware aardbeving voor de kust van Chili.

In de belangrijkste boeken die hij later zou schrijven, *On the Origin of Species by Means of Natural Selection* (in 1859) en *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex* (in 1871), waarin hij de theorie van evolutie door natuurlijke en seksuele selectie uit de doeken deed, sijnelden voortdurend elementen uit zijn reis om zijn ideeën te onderbouwen. Geen enkel concept heeft een grotere invloed gehad op het begrijpen van het leven in het algemeen en van de mens in het bijzonder dan Charles Darwins evolutietheorie.

Darwins reis met de Beagle moet keihard geweest zijn. Hij was voortdurend zeeziek, het schip moest zware stormen doorstaan, er waren sterfgevallen onder de bemanning en aan land waren de ontberingen dikwijls groot. Hij had ook regelmatig last van heimwee. Maar hij bleef nauwgezet observeren en registreren. Het boek dat hij na zijn thuiskomst over de reis zou schrijven, op basis van zijn dagboeknotities, is heel gedetailleerd. Het heette aanvankelijk, in de stijl die toen mode was, waarbij de

titel precies moest uitleggen waarover een boek ging, *Journal of Researches into the Geology and Natural History of the Various Countries visited by H.M.S. 'Beagle'*. Het was geconcipieerd als aanvulling bij het officiële verslag van de kapitein van de Beagle. Maar het werd snel belangrijker dan het kapiteinsverslag, zodat het na verloop van tijd een leven als *The Voyage of the Beagle* begon te leiden. Een soms wat langdradig, maar altijd boeiend reisverslag, een mengeling van belevenissen en topwetenschap, een klassieker uit de reisliteratuur. Daarenboven staan er de eerste zinnestukjes in die erop wijzen dat er in Darwins hoofd iets aan het gisten was, iets dat later de wereld op zijn kop zou zetten.

Het was een godsgeschenk dat de Nederlandse televisiezender VPRO en het Vlaamse Canvas er in het grote Darwin-verjaardagsjaar 2009 in slaagden, als enige in de wereld, een programma op poten te zetten waarin Darwins reis met de Beagle werd overgedaan, weliswaar op acht maanden tijd in plaats van bijna vijf jaar. Het soort project dat gewoonlijk alleen maar in je stoutste dromen opduikt. En dat je niet kunt laten schieten als het zich aandient. Een project waarin je in het verleden kunt treden, in het zog van misschien wel de belangrijkste wetenschapper aller tijden. En een project dat vooruit wilde blikken, want Darwins hersenspinnels zijn ook relevant in het evalueren van wat de mens en zijn aarde nog te wachten staat.

Acht maanden lang vaarde een moderne clipper, de Stad Amsterdam, van het Britse Plymouth tot in het Zuid-Afrikaanse Kaapstad, langs de route van de Beagle. Onderweg kwamen er wetenschappers aan boord die Darwins geschiedenis of de rol van de evolutietheorie in de moderne wetenschap toelichtten. We stapten ook dikwijls af voor verhalen aan land, net als Darwin overigens, die meer op land vertoefde dan aan boord van de Beagle. Maar overal hield hij meticuleus dagboeken bij, over zijn reiservaringen en over de waarnemingen die hij deed.

Als evolutiebioloog van vorming en als fervent reiziger was het een eer voor me, een privilege, om voor Canvas en de VPRO in het kielzog van Darwin te mogen varen, de wereld rond te mogen reizen op zoek naar sporen van een ongelooflijke wetenschapper en naar interessante wetenschap. In de voetsporen van Charles Darwin treden is de ultieme

natte droom van een evolutiebioloog. Net als Darwin heb ik vanaf het begin een dagboek over mijn reiservaringen bijgehouden. Het volgt grotendeels mijn eigen reis, die, om praktische redenen, niet altijd precies langs het traject van Darwin liep.

Maar hij was overal aanwezig, keek mee over mijn schouders, en hopelijk zag hij dat het goed was.

Het werd een fascinerend, wild, soms uiterst vermoeiend maar altijd boeiend avontuur dat me een heel persoonlijk inzicht in het karakter van deze moedige man heeft gegeven. Een man die ons meer dan wie ooit inzicht verschaftte in hoe wijzelf en onze omgeving functioneren. Een man die tot het historische, wetenschappelijke en maatschappelijke erfgoed van de wereld is gaan behoren. Charles Darwin is overal, in de hemel, op de aarde en op alle plaatsen. En dat zal zo blijven.

Welkom aan boord voor een reis in dertig hoofdstukken om zogoed als de hele wereld.

DEFTIEN SCHONEN BIJ HUN BEEST

After having had so much time to make up my mind, I am decided I did right to accept the offer [to join the crew of the Beagle]; but I yet think it is doubtful how far it will add to the happiness of ones life.

CHARLES DARWIN *op 11 december 1831 in zijn Beagle-dagboek*

Een gemeenschappelijk oorlogsverleden kan nuttig zijn. Omdat hij zo intens is, kan een oorlog banden smeden, hechte banden. Daarvoor hoef je zelfs niet in dezelfde oorlog gezeten te hebben. Ik ken Jan Stevens al jaren. De eerste keer dat we elkaar zagen, spraken we elkaar niet. Hij hing te bengelen aan een touw dat uit een raam van een universiteitsgebouw in Leuven was gehangen, met een basgitaar in de handen. Hij speelde bij een bandje met de uitermate Kempische naam Boerenzonen op Speed. Ik stond in het (schaarse) publiek. Pas met jaren vertraging kwamen we erachter dat ik hem daar had zien hangen. Van de muziek herinner ik me niets meer.

Ik kende zijn vader, een natuurliefhebber met wie ik destijds een mooie reigerkolonie in zijn geboortedorp Meerhout had bezocht, een kolonie in lage naaldbomen met veel takken, zodat er veel nesten in één boom zaten. Wat efficiënt was als je jonge blauwe reigers in hun nest wilde bestuderen, wilde meten en wegen en ringen. De kleine Jan had ik nooit gezien.

Het is pas toen we elkaar ontmoetten in het kader van een nooit gerealiseerd televisieproject van het productiehuis waarvoor hij werkte, dat Jan en ik onze gemeenschappelijke roots ontdekten. De belangrijkste daarvan was niet de Kempische vogelwereld, noch de muziek van de Boerenzonen, maar een oorlogsverleden. Ik had als journalist voor het weekblad *Knack* een aantal oorlogen achter de kiezen, Jan was jarenlang logistiek verantwoordelijke geweest voor de hulporganisatie Artsen Zonder Grenzen in allerlei verloren en gevaarlijke hoeken van de wereld.

We hebben er nooit veel over gepraat, maar mensen die in een oorlog in de shit hebben gezeten, hebben niet veel woorden nodig om elkaar te begrijpen. Een gezamenlijk oorlogsverleden scheidt een band.

Ik had Jan uit het oog verloren, tot hij plots opdook als netmanager van Canvas, het kanaal voor de meerwaardezoeker van de Vlaamse openbare televisie. Er zijn meer Jan Stevensen in de wereld, dus ik had aanvankelijk niet door dat het om de Jan Stevens ging die ik kende. Tot we elkaar toevallig ontmoetten op een feestje en Jan me uitnodigde voor een gesprek. Hij had een voorstel.

Het klonk bijna te mooi om waar te zijn. Canvas wilde, samen met de Nederlandse omroepvereniging VPRO, de reis overdoen die Charles

Darwin had gemaakt met de Beagle, een klein zeilschip. Dat betekende de wereld rond. In een boot. Met aan boord wetenschappers die uitleg zouden geven bij Darwins evolutietheorie, experimenten zouden doen om aan te tonen hoe de basisconcepten achter evolutie werken, en informatie zouden vergaren over de toestand van het leven op onze planeet. Een onwaarschijnlijk ambitieus programma.

Ik heb in de loop der jaren geleerd voorzichtig te zijn met wilde ideeën die je naar je hoofd geslingerd krijgt. De gekste voorstellen komen op je af zodra je wat televisie-ervaring hebt, maar de kans dat die ooit concreet worden is klein. Je leert berusten, tot er praktische afspraken komen, met contracten. Het mooiste project dat ik tot dusver voorgeschoteld kreeg, was een programma waarin ik als een moderne versie van de fictieve avonturier-archeoloog Indiana Jones dertien afleveringen lang op zoek mocht naar een bedreigde diersoort, met in mijn zog telkens een bevallige babe die nog nooit zelfs maar in de buurt van een bedreigde diersoort was geweest. Als het me lukte de schone in minder dan tien dagen (want het mocht niet te veel kosten) bij het beest te brengen, zou ze zich ter plekke uitkleden en zou ik een naaktfoto van haar mogen nemen, in het allerbeste geval voor of naast het bewuste beest. Dertien schonen bij hun beest – het leek te mooi om waar te zijn.

De bundeling van naaktfoto's zou nadien in een kalender ter promotie van de natuurbeschermingsorganisatie WWF gegoten worden.

In het oorspronkelijke scenario stond ook dat als ik niet slaagde in mijn opdracht, de dame mij naakt mocht fotograferen in een context die zij kon kiezen. Gelukkig heb ik me nooit kopzorgen hoeven te maken over hoe dat zou aflopen, want dit voorstel werd afgeschoten nog voor het in de steigers stond. Ik ben er nog altijd niet uit of dat al dan niet een goede zaak was.

Jan had me warm gemaakt voor het Beagle-programma, want zo heette het vanaf het begin. Ik had mijn medewerking toegezegd, want Darwin is echt wel een wetenschapper om trots op te zijn, een voorbeeld, en de reis die hij aan boord van de Beagle maakte, was een onwaarschijnlijk spektakelstuk en daarenboven intellectueel uiterst belangrijk. Om een lang verhaal kort te maken: tijdens de vijf jaren die zijn (oor-

spronkelijk op twee jaar begrote) reis rond de wereld duurde, verzamelde Darwin zoveel informatie over geologie, paleontologie en biologie dat hij er niet alleen een gerenommeerde wetenschapper door werd, maar dat er in zijn hoofd ook een mechanisme begon te kiemen ter verklaring van de evolutie van soorten. Dat zou natuurlijke selectie worden. Soorten evolueren (en veranderen eventueel in andere soorten) onder druk van de noodzaak tot aanpassingen aan veranderende omgevingsomstandigheden, waarbij de op elk ogenblik het best aan de omgeving aangepaste individuen meer kans hebben om zich voort te planten dan minder goed aangepasten. Een fantastisch en relatief eenvoudig concept, dat nog altijd het beste model ter verklaring van de veelzijdigheid van het leven is dat ooit op papier is gezet.

Wie iets beters wil vinden, zal stevig uit de hoek moeten komen.

In de dagboeknotities die Darwin tijdens zijn wereldreis maakte, zijn de eerste aanwijzingen te vinden dat hij op iets zat te broeden. Op 27 juli 1832 schreef hij dat hij een heel merkwaardig dier had gevonden: 'Op het eerste gezicht zou iedereen zeggen dat het een slang was; maar twee kleine achterpootjes, of zelfs eerder vinnetjes, illustreren de brug waarmee de Natuur de hagedissen met de slangen verbindt.' Het diertje was een skink, een pootloze hagedis. Op 29 december 1832 maakte hij een opmerking over de vleugels van een aantal vogels die hij had gezien: 'Er zijn dus drie soorten vogels die hun vleugels voor meer gebruiken dan vliegen: de booteend die ze als peddels gebruikt, de pinguïn als vinnen en de struisvogel die ze als een zeil kan uitzetten om wind te vangen.' Geen enkele van de drie soorten kan vliegen. Vleugels kunnen dus aangepast worden om andere functies dan vliegen te vervullen.

Het is ongetwijfeld de opeenstapeling van zulke kleine vaststellingen geweest die Darwin finaal op het spoor van de evolutie door natuurlijke selectie bracht, een visionair inzicht waarvan het belang niet onderschat kan worden, want het verklaart veel van het leven. Er bestaan veel misvattingen over de invloed die de reis met de Beagle op Darwin heeft gehad, zoals de veronderstelling dat hij onmiddellijk het licht van de evolutie door natuurlijke selectie zag bij zijn bezoek aan de Galapagos-eilanden. Wel is hij de rest van zijn dagen uit zijn reiservaringen blijven

putten om ideeën uit te bouwen en te documenteren. In de autobiografie die hij op zijn oude dag schreef, noemde hij de reis met de Beagle onomwonden de belangrijkste gebeurtenis uit zijn leven.

De trip met de Beagle is overigens de enige reis die Charles Darwin gemaakt heeft, met uitzondering van wat kleine verplaatsingen in zijn eigen Groot-Brittannië, op weg naar vrienden en familie, naar wetenschappelijke bijeenkomsten of naar kuuroorden waarin hij zijn fragiele gezondheid wat op wilde peppen.

Ik was na het gesprek met Jan voorzichtig beginnen te lezen over Darwins reis, maar ik hoorde, zoals verwacht, een hele tijd niets meer van het Beagle-project. Het leek het zoveelste doodgeboren kind. Ik was dus stomverbaasd toen ik maanden later opnieuw een telefoon van hem kreeg met de vraag langs te komen voor een stand van zaken. Het plan had lam gelegen omdat een van de voornaamste sponsors in Nederland had afgehaakt onder druk van de economische crisis. Maar de producers van het programma waren erin geslaagd het hiaat te dichten, zodat het project weer opgestart werd.

En of ik nog altijd geïnteresseerd was om mee te werken? Natuurlijk was ik geïnteresseerd: ik ben bioloog van opleiding, zelfs evolutiebioloog, ik hou van Darwin en zijn werken, ik heb geleerd wetenschap te populariseren via mijn werk bij *Knack* en via allerhande televisieoptredens, en ik heb een heleboel avontuurlijke reizen in mijn leden. Alles waar ik ooit in mijn leven mee bezig was geweest en wat ik interessant had bevonden, zou in één hyperambitieuze project kunnen samenkomen.

Het was de bedoeling dat de televisietocht tien maanden zou duren. Het vertrek was gepland op 12 februari 2009, de tweehonderdste verjaardag van de geboorte van Darwin, de aankomst op 22 november, de honderdvijftigste verjaardag van de publicatie van Darwins belangrijkste boek: *On the Origin of Species by Means of Natural Selection*. Symbolischer kon niet. De tocht zou gebeuren met een recent gebouwde Nederlandse driemaster, de Stad Amsterdam, die doorgaans voor cruises werd ingezet. Met zijn vijfenzeventig meter was het schip drie keer langer dan de Beagle, en daarenboven zou er met een maximum van vijftig mensen aan boord minder volk op zitten (de Beagle had meer dan zeventig bemanningsleden).

Het zou dus comfortabeler worden dan wat Darwin had meege- maakt. Op 9 januari 1833 schreef hij in zijn dagboek, nadat hij en zijn kompanen meer dan twee weken hadden afgezien in een woeste storm rond de zuidpunt van Zuid-Amerika: 'Afgezien van de grote verspilling van tijd en de noodzakelijke ongemakken van een schip dat zwaar rolt, en de miserie van constant nat en koud te zijn, ben ik amper een uurtje niet zeeziek geweest. Hoe lang het slechte weer nog zal duren, weet ik niet; maar mijn gemoed, mijn humeur en mijn maag, daar ben ik van overtuigd, zullen het niet lang meer volhouden.' De dag nadien slechts één kort zinnetje: 'Zware storm uit het zuidwesten.'

Maar je moet je niet op voorhand zorgen zitten te maken over problemen die zich misschien nooit zullen stellen. Je moet altijd in eerste instantie de romantiek en de uitdagingen van zo'n reis zien. Daarenboven was er tijdens mijn tweede ontmoeting met Jan nog altijd niet veel duidelijkheid, zeker niet over de rol die ik in het verhaal zou spelen. De Nederlandse programmamakers hadden een presentator gevonden, de televisiebioloog Midas Dekkers, en waren op zoek naar een vrouwelijke Vlaamse evenknie om wat balans in de presentatie te brengen. En of ik geen suggesties had wie dat zou kunnen doen? Misschien kon ik ook advies geven over welke Vlaamse wetenschappers geschikt waren om korte tijd mee aan boord te gaan en hun werk toe te lichten?

Ik beloofde erover na te denken. 'Ben je niet ontgoocheld dat er niet meer voor je inzit?' vroeg Jan me bij het afscheid. Ik was niet ontgoocheld. Ik dacht niet dat ik zo lang van huis zou kunnen zijn. Ik zou mijn kleintje erg missen, en ik was net een nieuwe relatie begonnen, met een droomvrouw. Ik dacht niet dat ik het ook maar een week zonder mijn Queen B zou volhouden.

Vervolgens viel het verhaal weer stil. Ik vernam toevallig dat Canvas enkele dames had gescreend voor een eventuele presentatierol, maar ook dat zoekwerk was stilgevallen. Het project leek weer op apegapen te liggen.

Maar opnieuw werd het gereanimeerd. Opnieuw kwam er een telefoontje van Jan voor een vergadering. Deze keer was het véél concreter. Het programma had definitief groen licht gekregen, weliswaar met een

half jaar vertraging, zodat een vertrek op de geboortedatum van Darwin er niet meer inzat. De reis werd losgekoppeld van de festiviteiten rond de twee verjaardagen en met twee maanden ingekort: ze zou eindigen in de Zuid-Afrikaanse haven Kaapstad, zodat de lange terugreis over de Atlantische Oceaan niet meer hoefde. Er werd een schooljaar van gemaakt, van begin september 2009 tot eind april 2010, wat het grote voordeel had dat scholen via allerlei initiatieven actief bij het verhaal betrokken konden worden.

Het oorspronkelijke concept bleef overeind: een reis rond zogoed als de hele wereld met zo veel mogelijk interessante wetenschappers aan boord. De notoire misantroop Dekkers was afgevoerd als presentator, en er werden gesprekken gevoerd met een Nederlandse schrijver met reiservaring. De copresentatrice was al gevonden: de Britse Sarah Darwin, achterachterkleindochter van en ook bioloog. Er werd me gevraagd of ik zin had drie keer een drietal weken mee op reis te gaan, zodat er ook een kleine Vlaamse bijdrage aan de presentatie kon worden geleverd.

Dat kon, het paste perfect in wat ik in mijn hoofd had. Niet te lang weg en niet te veel last van heimwee en gemis.

En of ik de selectie wilde doen van de Vlaamse wetenschappers die mee aan boord zouden gaan? Dat kon ook, ik ken het Vlaamse wetenschappelijke wereldje redelijk goed, die zoektocht was eenvoudig een kwestie van een uitgebreide e-mailcorrespondentie en het maken van goede afspraken. Misschien was het nuttig dat ik eerst naar Nederland trok, naar de programmamakers in Hilversum, om alvast kennis te maken en te polsen naar wat er van de wetenschappers verlangd werd?

Ik belde meteen naar de chef van het programma, Lex Runderkamp, en drie dagen later stond ik in het meest bizarre televisiegebouw dat ik ooit heb gezien, een constructie waar een architect zich ongetwijfeld goed mee had vermaakt, helaas zonder veel rekening te houden met het gegeven dat er in het gebouw geleefd en gewerkt moest worden.

Het contact met Lex en zijn rechterhand, cameraman Hans Fels, was aanvankelijk wat stroef. Lex was gereserveerd en Hans, tja, Hans maakt een vreemde indruk bij een eerste ontmoeting. Maar Hans is wel de man die het programma bedacht, hoewel hij natuurlijk niet de enige is

geweest die ooit met dit idee heeft gespeeld. Hij zette de eerste lijnen voor het project op papier in 1984. 1984! Het kostte hem een kwarteeuw om zijn grote droom te realiseren. Maar in tegenstelling tot vele andere mensen met grote dromen slaagde hij in zijn opzet. Hij leek desondanks wat warrig, kon lang uitweiden over volstrekt niet ter zake doende details en zat met idee-fixen in zijn hoofd, zoals zijn overtuiging dat de Beagle ooit een sprongetje over en weer naar Afrika maakte om ijkpunten van de metingen aan de Zuid-Amerikaanse kust te controleren, waarschijnlijk zonder Darwin overigens, die ergens aan land zat. Nooit heb ik iets gelezen over een Afrika-aspect verbonden aan de reis van de Beagle (behalve de doortocht langs Kaapstad in Zuid-Afrika op de terugreis). Als levenslang Afrika-fanaat dacht ik dat ik het geweten zou hebben, mocht de reis met de Beagle ook maar het kleinste Afrika-tintje gehad hebben.

Afrika was tot mijn verdriet grotendeels afwezig in de plannen van de nieuwe Beagle-tocht. De Beagle was een verhaal van de zee, van Zuid-Amerika en van een heleboel eilanden (zoals Australië) in de Stille en de Indische Oceaan.

Maar het contact met Hans en Lex verbeterde naarmate we meer over koetjes en kalfjes begonnen te praten, in de niet-biologische betekenis. Lex en Hans hadden ook een oorlogsverleden. Ze hadden reportages gedraaid in diverse crisissen in de wereld. De verstandhouding groeide. Mijn oorlogsverleden schepte weer een band. Bloedbroeders onder elkaar. Mijn beste vriend is de fotograaf met wie ik de meeste van mijn Afrikaanse oorlogsreportages heb gemaakt. Hoewel ik niet iemand ben die gemakkelijk losse contacten onderhoud, zie ik de Nederlandse fotograaf met wie ik in de oorlog van ex-Joegoslavië rondzwierf nog altijd één keer per jaar.

De concrete afspraken over het Beagle-programma gingen ineens vlotter. Ik kreeg zogoed als carte blanche in mijn zoektocht naar Vlaamse wetenschappers, moest voorstellen verzamelen, een eerste beoordeling meegeven, en vervolgens zouden we in overleg een selectie maken. Voor mezelf mocht ik drie losse ideeën voor veldreportages op papier zetten. Ik toog aan het werk.

Tot mijn grenzeloze verbazing werd er massaal gereageerd op de oproep voor voorstellen voor het programma. De tijd dat wetenschappers denigrerend deden over het populariseren van hun werk en vooral niet lastiggevallen wensten te worden met domme pottenkijkers, ligt gelukkig ver achter ons. Ik kreeg meer dan tachtig voorstellen van Vlaamse wetenschappers binnen, waarvan er vijftig solide genoeg waren om naar de VPRO te worden doorgestuurd. Ik kreeg ook tientallen mails van andere geïnteresseerden, studenten, laboranten, muzikanten, fotografen – het leek erop dat iedereen die mijn mail met de oproep voor kandidaten onder ogen kreeg mee wilde, desnoods als keukenhulp. Het begon me toen pas goed te dagen dat het Beagle-project niet zomaar een vrijblijvende onderneming was. Het was een droom, een kans die je maar eens in je leven krijgt, die je dan zelf nog kon overgieten met een wetenschappelijk en een avontuurlijk sausje. Ik werd steeds blijer dat ik de mogelijkheid had om mee te bouwen aan het project, om mee te reizen.

Ik dacht op de dode momenten in mijn agenda, in de wagen vooral, constant na over wat ik zelf als voorstellen zou indienen en betrapte me er snel op dat ik zocht naar ideeën die ik kon koppelen aan locaties die tot mijn verbeelding spraken. Ik wilde absoluut iets doen met de ondertussen bijna vergeten avonturier Alfred Russel Wallace, een tijdgenoot van Darwin die tijdens een malaria-aanval op een van zijn hondsmeelijke reizen hetzelfde concept van evolutie door natuurlijke selectie door zijn hoofd zag flitsen als Darwin na jarenlang denkwerk had opgebouwd. Voor Wallace was het een kristallisatie van de vele waarnemingen die hij tijdens zijn zwerftochten langs vooral de eilanden van de Indonesische archipel had gedaan. Hij stuurde zijn inzichten in een brief naar Darwin, die toen al lang weer thuis was, en een gerespecteerd wetenschapper was geworden, maar die met het schrijven van Wallace de schok van zijn leven kreeg: hij dreigde zijn geesteskind uit zijn vingers te zien glippen door de inzichten van een onbekende. Had Wallace zijn verhaal gepubliceerd in plaats van het naar de Meester te sturen, dan zou Darwin nooit dezelfde claim op het ontdekken van evolutie door natuurlijke selectie hebben kunnen leggen als hij nu kon doen. Als reactie op de brief van Wallace begon hij aan het schrijven van *On the Origin of Species*.

Ik worstelde aanvankelijk met het probleem dat de route van de Beagle niet aan de Indonesische archipel raakte, maar Wallace had ook vijf jaar over de Amazone in Brazilië gezworven, en daar passeerde het programma wel. Dat bood mogelijkheden.

Ik was nog nooit op Mauritius geweest, een eiland met paradijselijke connotaties, waar ik misschien Queen B mee naartoe zou kunnen nemen. Ik zag haar in mijn wilde dromen met haar lange benen op het strand liggen en met haar stoute kopje zwoel van een cocktail nippen. Mauritius was ook het eiland van het icoon der uitgestorven soorten, de dodo, en van een van de meest succesvolle conservatieprogramma's ooit uitgevoerd: de verrijzenis uit de doden van de mauritiustorenvalk door een zorgvuldig kweek- en herintroductieprogramma.

Vervolgens droomde ik uiteraard van een bezoek aan de Galapagos-eilanden, de mythische kleine-eilandengroep in de Stille Oceaan tussen Ecuador en het Australische continent waar de Beagle vijf weken verbleef, en waar volgens de overlevering Darwin het licht zag dagen, het licht van het ontstaan van de ene soort uit de andere, van gemeenschappelijke afstamming, van isolatie en geleidelijke aanpassing aan veranderende leefomstandigheden, zodat er voldoende grote verschillen ontstaan waardoor er iets nieuws komt, iets dat zich niet meer kan voortplanten met het origineel waaruit het stamde. Darwin zag dat verschijnsel in de reusachtige landschildpadden. Hij zag het aan de vogels, de darwinvinken en de spotvogels, hoewel de historische eerlijkheid gebiedt te melden dat hij het licht vooral zag nadat hij weer in Engeland was aangekomen. Hij had de vinken die hij had verzameld zelfs niet per eiland gelabeld. Hij had ze gewoon in dezelfde zak gestoken en fout gedetermineerd. Het was een Britse museumornitholoog die hem achteraf op het juiste pad had geholpen.

In het dagboek van zijn reis schreef hij trouwens maar één zinnetje over de vinken die naar hem genoemd zouden worden, op 1 oktober 1835, wanneer hij een bronnetje bezocht: 'Duiven en vinken zwermde rond de rand.' Dat was alles. Geen woord over aanpassingen van beken aan lokale omstandigheden, zoals later ontdekt zou worden en waardoor de vinken een biologisch curiosum zouden worden, iets speciaals.

Volgens het oorspronkelijke schema van de reis zouden we rond Nieuwjaar op de Galapagos zijn. Het leek perfect. Ik was overigens lang niet de enige die zijn zinnen op de Galapagos had gezet. De helft van de wetenschappelijke projecten die werden ingediend, voorzag een door-tocht op de Galapagoseilanden als essentieel om het verhaal tot een goed einde te brengen. De Galapagos spreken tot de verbeelding.

Maar het was finaal niet nodig dat ik mijn voorstellen op papier zette. Telkens als ik in Hilversum kwam voor een meeting vergrootte mijn bijdrage aan het programma, zeker nadat de gesprekken met de Nederlandse schrijver als presentator waren afgesprongen. De relatie met Lex en Hans verbeterde zienderogen, en voor ik er erg in had waren ze buddy's geworden. Het ging vanzelf.

Het was mijn enthousiasme dat de doorslag had gegeven, vertelde Lex later. Ik was blijkbaar een van de eersten geweest die meteen echt enthousiast op het project had gereageerd – vreemd, want vele Vlaamse wetenschappers die me contacteerden waren erg enthousiast, en ontgoocheld toen bleek dat hun voorstel niet werd geselecteerd. Blijkbaar gold dat minder voor hun Nederlandse collega's. Lex gaf na verloop van tijd zijn vermoeiende queeste naar een geschikte Nederlandse presentator op en voor ik er erg in had, werd me gevraagd een deel van de presentatie voor mijn rekening te nemen. Lex zou zelf de Nederlander van dienst spelen, vooral als gastheer aan boord van de Stad Amsterdam, een soort baken in de reeks die vijfendertig afleveringen zou beslaan – gigantisch voor een reisprogramma. Sarah zou de sporen van haar illustere voorvader opzoeken, en ik moest gewoon bioloog zijn en reportages over moderne wetenschap maken.

Er werd me wel gevraagd om minstens zes maanden van het programma onderweg mee te maken. Het werd het dilemma van de eeuw. Darwin had het in zijn dagboek over zenuwachtigheid in het begin van zo'n reis. Hij was in feite tweede keus als natuuronderzoeker aan boord van de oorspronkelijke Beagle, want hij werd naar voren geschoven toen de man die was gevraagd afhaakte omdat hij een gezin had. Darwins vader verzette zich echter tegen de reisplannen van zijn zoon, omdat hij er geen brood in zag, geen toekomstperspectief. Waarop Darwin zijn

oom inschakelde, die wel merites vond, en die Darwins vader overtuigde. Daarna volgden er twee dagen van gespannen wachten, van angst dat het te laat was, dat het familiale gearzel tot een gemiste kans had geleid. 'Ik zal nooit vergeten hoe bang en oncomfortabel deze twee dagen waren', schreef Darwin in de inleiding van zijn Beagle-dagboek. Waarna hij begon over de twijfels die hij vanaf het begin had gehad over het nut van zijn reis.

Maar Darwin had geen echt lief voor hij aan zijn trip begon. Hij was tweeëntwintig en had waarschijnlijk wat geflirt met een zekere Fanny Owen, die niet op hem zou wachten en later een ongelukkig huwelijksleven zou leiden. Het is onduidelijk of Darwin daar ooit wakker van lag. Hij verloofde zich pas na de terugkeer van de Beagle, met zijn nicht Emma Wedgwood, een dochter van de man die zijn vader ervan had overtuigd dat het een goed idee was zijn zoon op wereldreis te laten vertrekken.

Ook de kapitein van de Beagle, Robert Fitzroy, huwde pas nadat hij zijn grote ondernemingen had afgerond. Hij had zich wel verloofd vlak voor het vertrek van de Beagle, maar hij leek zich onderweg niet veel zorgen over zijn verloofde te hebben gemaakt. Hoewel Darwin en Fitzroy vijf jaar lang aan boord elkaars lief en leed deelden, was Darwin stomverbaasd toen hij vlak na hun terugkomst vernam dat Fitzroy zou trouwen. De kapitein had in die vijf jaar geen woord over zijn verloofde gerept. Andere prioriteiten, waarschijnlijk. Wallace leek evenmin wakker te hebben gelegen van een vrouw tijdens de vele jaren dat hij onderweg was. In zijn brieven en reisgeschriften is nergens sprake van een vrouw.

Als ontdekkingsreizigers getrouwd waren, was er niets dat wees op gemis als ze hun vrouw achterlieten, dikwijls voor jaren en zonder veel mogelijkheden tot contact. Henry Morton Stanley vertrok voor drie jaar, de Congolese brousse in, en leek dat normaal te vinden. Hij hoorde jaren niets van het thuisfront. Stanley was wel zo verstandig te wachten met huwen tot hij zijn avonturen grotendeels achter zich had. De man die hem wereldberoemd maakte omdat hij hem kon opsporen, de Schotse predikant David Livingstone, was niet zo verstandig. Hij liet zijn vrouw dikwijls vele jaren achter, met de kinderen, terwijl hij ronddoolde op

het Afrikaanse continent. Toen hij zijn Mary toch eens liet overkomen, stierf ze, waarschijnlijk aan malaria.

De verslagen die ik las over zware historische expedities naar de Zuidpool, van mannen die jaren onderweg waren in barre condities, maakten nergens melding van heimwee naar achtergebleven vrouwen. Jaren weg waren jaren zonder nieuws, want er bestond niets zoals een gsm of een satelliettelefoon waarmee je op de onmogelijkste plaatsen van de wereld contact met het thuisfront kon krijgen. Als je op reis vertrok, verbrak je het contact. Soms kwam je niet terug, verdween je, stierf je, zonder dat de vrouw thuis wist wanneer het wachten vruchteloos was geworden.

Het is geen goed idee de vrouw te worden van een ontdekkingsreiziger. Emma zal het zich niet beklagd hebben dat Charles nog amper een voet buiten zette nadat ze met hem getrouwd was, hoewel ze hem een groot deel van haar leven actief heeft moeten verzorgen, niet alleen als brave huisvrouw, ook als thuisverpleegster, want Charles leed regelmatig maandenlang aan allerhande vervelende kwalen.

Ik weet niet of Darwin romantisch was. Misschien zijn echte ontdekkingsreizigers geen romantische mannen. Ik ben soms helaas ziekelijk romantisch, en het idee mijn lief maandenlang te moeten achterlaten vrat aan me. Het was zo'n onfortuinlijke samenloop van omstandigheden. Bijna in dezelfde week dat ik te horen kreeg dat ik een rol zou kunnen spelen in een droomproject, een programma dat zo ambitieus was dat je het amper kon geloven, dat alles verenigde waar je tijdens je leven in geïnteresseerd was geweest, dat je rond de wereld zou leiden, in het avontuur zou storten, in contact zou brengen met interessante mensen, net die week werd ik halsoverkop verliefd. Ondanks het feit dat ik me had voorgenomen nooit meer verliefd te worden.

De verliefdheid was nog altijd hevig op het ogenblik dat de boot vertrok voor een maandenlange scheiding. Ik kreeg nachtmerries van het gegeven dat ik mijn Queen B kwijt zou spelen aan een televisieprogramma.

Lex overtuigde me ervan dat ik haar zo dikwijls mocht laten overkomen als ze wou, ook hij zou zijn vrouw regelmatig laten overvliegen. Aanvankelijk probeerde ik me nog sterk te houden met plannen over Skype-telefonie en een webcam, maar naarmate de datum van het vertrek

naderde, begon de zorg om een langdurige scheiding steeds heviger in mijn geest te woelen. Ik was er minder en minder van overtuigd dat de onderneming een goed idee was. Telkens als ik Lex hoorde, was ik enthousiast over het project. Telkens als ik mijn lief, die een drukke agenda met nogal wat gereis had, een paar dagen moest missen, begon ik te twijfelen.

Ik probeerde mezelf ervan te overtuigen dat we nog een lange toekomst voor ons hadden, dat zes maanden zo voorbij zouden zijn, dat ik regelmatig zou terugkomen, als een soort omgekeerd verlof (naar huis voor een paar weekjes ontspanning), dat zij af en toe zou overvliegen, zodat we elkaar in principe nooit langer dan een maand zouden moeten missen. Maar iets in me verzette zich, de fysieke aantrekkingskracht was zo groot, de tijd die we samen doorbrachten was magisch. Ik zag het spookbeeld dat we opnieuw zouden moeten beginnen als ik de reis zou maken, en dat het misschien nooit meer hetzelfde zou zijn.

Ik kreeg steeds meer het gevoel dat een droomproject op de lange afstand niet verzoenbaar was met een droomrelatie. Maar ik kon geen van beide meer lossen. Ik probeerde in te zetten op een grenzeloos vertrouwen in een goede afloop. Queen B hakte uiteindelijk de knoop door: ze zei dat ik het programma moest doen, want dat zij niet de rest van onze dagen samen te horen wilde krijgen dat ik het project van mijn leven voor haar had laten schieten.

Ik zou gek geworden zijn, elke week in de zetel naar een gemiste kans zitten kijken, vijfendertig weken lang.

Finaal probeerde ik ertegenaan te kijken op zijn Darwins. Op 25 februari 1832, amper twee maanden na zijn vertrek, schreef hij op de Beagle in zijn wat gammele taaltje iets uiterst leerzaams in zijn reisdagboek: 'Tot hiertoe ben ik erdoor verrast hoe aangenaam het leven in deze drijvende gevangenis kan zijn. Maar de grootste en meest constante domper hierop is de heel lange periode die ons scheidt van onze terugkeer. Met uitzondering van wanneer ik me in het midden van een tropisch landschap bevind, bestaat mijn grootste plezier erin te anticiperen op een toekomstige tijd waarin ik terug zal kunnen blikken op de voorbije gebeurtenissen.'

Of met andere woorden: een reis is vooral plezant als ze gedaan is.

HOE DE WEERWOLF UITSTIERF

No poet ever felt more delighted at seeing his first poem published than I did at seeing, in Stephens' Illustrations of British Insects, the magic words: captured by C. Darwin.

CHARLES DARWIN *in zijn autobiografie*

Het leek wel een schrijn. Een schrijn van dode vogels. Twee balgen van onbeduidende beestjes die op hun rug op een fluwelen kussen lagen, onder een stolp. Twee dode dieren die nooit de aandacht getrokken zouden hebben, als ze niet door de handen van Charles Darwin waren gegaan. Twee bruingrijze spotvogels van de Galapagoseilanden, door Darwin gevangen of geschoten.

Her en der zijn er in musea ook darwinvinken te vinden die Darwin meebracht van zijn reis met de Beagle. Maar het waren de spotvogels die op de grote tentoonstelling van het Britse Museum of Natural History ter gelegenheid van de tweehonderdste verjaardag van de geboorte van Charles Darwin, in de lente van 2009, prominent in beeld werden gebracht. De diertjes waren het eerste wat een bezoeker aan de tentoonstelling te zien kreeg. Darwin had te velde meer in de spotvogels gezien dan in de vinken.

Op de tentoonstelling was ook Darwins studeerruimte in zijn landhuis nagebouwd, met zo veel mogelijk originele spullen, maar dat deed me relatief weinig. Er lagen manuscripten en brieven van de man, dat was al pakkender, hoewel alles onder glas tentoongesteld was en je er dus niet in kon bladeren. Maar dat was niet erg. Wat telde was het idee geschriften te zien die een verschil hadden gemaakt, in eerste instantie voor de man die ze op papier had gezet, vervolgens voor de rest van de mensheid.

Alles wat Darwin ooit op papier heeft gezet, wordt tegenwoordig tegen het licht gehouden, om nóg meer inzicht te verwerven in het denken en doen van een man die het wereldbeeld grondig bijgekleurd heeft door een volslagen nieuw (en correct gebleken) mechanisme voor de evolutie van het leven uit te tekenen. Zo is het dagboek dat hij tijdens zijn reis met de Beagle bijhield, integraal uitgegeven, terwijl een dagboek niet noodzakelijk iets is dat voor het grote publiek is bedoeld. Ik had het op mijn reis altijd bij me: *Charles Darwin's Beagle Diary*. Idem dito voor de brieven die Darwin op de Beagle schreef en kreeg. Allemaal uitgegeven of op het internet terechtgekomen. Zelfs de cryptische zinnestukjes uit de notitieboekjes die hij op zijn landreizen bijhield, als geheugensteun, zijn ondertussen gepubliceerd, in een dure en luxueuze uitgave.

De geschriften verschaffen natuurlijk inzicht in het wel en wee van een man die het aanzijn van de wereld veranderde. Lange tijd dachten we, op aangeven van de streng geselecteerde documenten die Darwins nazaten vrijgaven, dat Darwin een kranige wetenschapper was, een ongeñaakbare man met eerst bakkebaarden en vervolgens een baard, die wist waar hij aan begon, die wars van enige schroom of twijfel zijn grote verhaal aan de man en de mensheid bracht.

Maar in feite was hij een watje. In onze moderne context van almaar meer binnengluren bij de mensen thuis, worden we om de oren geslagen met details uit Darwins privéleven. Details waar hij destijds nooit van vermoed zal hebben dat ze ooit uitgebreid besproken zouden worden, door mensen uit een maatschappij die zo is geëvolueerd dat er iets als tabloids is ontstaan, waarin zelfs de kleinste smeüige details uit het leven van geëerde en minder geëerde medemensen ongegeneerd voor de wolven, de massa gretige lezers, worden gegooïd. Darwin zal ongetwijfeld ook met roddel te maken hebben gehad, maar zelden of nooit in het openbaar, laat staan in print.

Ik ben er nog altijd niet uit of ik dit soort niet-wetenschappelijke aspecten van zijn leven wel wil kennen. Ik weet niet of ik de gedetailleerde beschrijvingen van zijn wankelende gezondheid wil lezen, de vaststelling dat zijn aanwezigheid niet altijd aangenaam moet zijn geweest, wegens rommelende darmen, een penetrante lichaamsgeur, een permanent probleem van winderigheid. Het is ongetwijfeld nuttig te weten dat Darwin kreunde onder de stress van zijn inzichten en de angst voor hun effecten op de maatschappij waarin hij moest gedijen. Dat hij waarschijnlijk liever had gehad dat zijn essay over natuurlijke selectie postuum was gepubliceerd - hoewel ik er in zijn plaats niet zeker van geweest zou zijn dat zijn diepgelovige vrouw, die daarvoor moest zorgen, zijn onchristelijke beschouwingen ook daadwerkelijk aan de publieke opinie zou hebben prijsgegeven.

Het is interessant te weten dat hij zeven jaar lang zeepokken opensneed om toch maar niet aan het schrijven van zijn meesterwerk te moeten beginnen, dat zijn werk regelmatig werd onderbroken door lange verblijven in kuuroorden, en dat hij een getormenteerde man was die des-

ondanks doorzette op een ogenblik dat hij zijn grote gedachte uit zijn vingers zag glippen omdat iemand anders ver weg op hetzelfde mechanisme van evolutie door natuurlijke selectie was gestoten.

Maar moet ik nu echt kunnen lezen dat hij ooit een eerbiedwaardige collega adviseerde, een hoogleraar uit Cambridge, een grijze man die met een jonge vrouw was getrouwd maar haar nooit had kunnen 'consumeren' omdat hij geschandaliseerd was door de vaststelling dat ze schaamhaar had? Hij, die een lang boek over seksuele selectie schreef, en de toepassing ervan op de relaties tussen mannen en vrouwen, waarin hij maar één keer over borsten repte, en dat in een context van een beschrijving van indianen die borsten alleen maar aantrekkelijk lijken te vinden als ze tot onder de gordel reiken.

Darwin leek te suggereren dat hij die laatste voorkeur niet deelde. Misschien is het jammer dat hij niet over tabloids kon beschikken, dan had hij interessant studiemateriaal in handen gehad om seksuele selectie bij de mens uit te diepen. Nu kwam hij niet verder dan de nogal makkelijke stelling dat het bij mensen omgekeerd gebeurt dan bij andere dieren, bij wie de man loopt te pronken en de vrouw een keuze maakt. Terwijl hij zelf een prachtvoorbeeld was van zijn eigen pronktheorie, zijn eigen gedrag als equivalent kon gelden van de waaier van veren waarmee de mannelijke pauw indruk maakt op vrouwtjespauwen. Hij koos - wat zeg ik: hij kreeg - zijn (rijke) vrouw nadat hij renommée had verworven door zijn lange reis om de wereld. Hij was in zijn kringen een vedette geworden, een avonturier, en dat doet het altijd goed op het keuzeforum. Vedetten vallen in de smaak van kieskeurige dames - dat gegeven is van alle tijden en ligt dus evolutionair ongetwijfeld in de hersenen verankerd.

Na rijpe reflectie met mezelf moet ik wel toegeven dat ik me heb afgevraagd hoe Darwin die vijf jaar op reis seksueel aan zijn trekken is gekomen. Of hij in Zuid-Amerika een van de schoonheden 'consumeerde' waar hij in zijn dagboek af en toe een zinnetje aan wijdde. Zoals hijzelf ben ook ik een kind van mijn tijd. En mijn tijd is helaas niet het preutse victoriaanse Engeland. In mijn tijd worden we met schaamhaar om de oren geslagen, niet alleen in tabloids overigens, ook in zichzelf als degelijk presenterende media.

Alles evolueert, niet alleen het leven.

Een half jaar na mijn bezoek aan de grote Darwin-tentoonstelling was ik opnieuw in het museum in Londen. Voor opnames voor het Beagle-programma. Er hingen nog altijd grote afbeeldingen van Darwin aan de hekken rond het museum, afbeeldingen van de oude Darwin, terwijl wij voor de jongeman kwamen. Afbeeldingen ook van een gorilla die in de Londense metro naast een mensenman een krant zat te lezen – héél levensecht, heel illustratief om aan te tonen dat ook de mens vatbaar is voor evolutie door natuurlijke en seksuele selectie.

We hadden in het museum afgesproken met enkele curatoren die dieren beheerden die door Darwins handen waren gegaan, zoals Oliver Crimmen, de viscurator. Hij was een aimabele, voor een wetenschapper vrij volkse man, die tijd noch moeite spaarde om ons in te wijden in de wondere wereld van de vissen die Darwin onderweg gevangen had. Crimmen loodste ons door de lange gangen van het museum naar de kelders. In musea zijn gangen ruimtes voor het opslaan van materiaal dat elders geen plaats meer vindt. Hoe verder we kwamen van het voor het publiek toegankelijke deel, hoe chaotischer het werd (en hoe meer zwart er in het personeel opdook).

Na een stevige wandeling belandden we bij een deur die alleen met een speciale badge geopend kon worden, en waarop in discrete letters *Spirit Collection* geschreven stond. Ik kreeg visioenen van zwevende geesten van grote geleerden en andere wetenschappelijke beroemdheden uit prehistorische tijden die in het museum hun ding moeten hebben gedaan, en van wie een aantal ongetwijfeld zou willen voortleven in de overlevering. Zeker nadat ik in de ruimtes achter de deur een grote pot met een vogelbekdier op alcohol had gevonden, die in 1880 vanuit Australië naar Richard Owen was gestuurd, de in zijn tijd gerenommeerde paleontoloog die een van de eerste grote tegenstanders van Darwins evolutietheorie zou worden. Het vogelbekdier was nochtans een prachtig voorbeeld van een overgangsoort, een eierenlegend zoogdier, een link tussen twee families, tussen dieren die eieren leggen en uitbroeden en dieren die jongen baren om ze met melk te voeden.

Het moet destijds niet gemakkelijk geweest zijn ten volle de conse-

quenties te vatten van de nieuwe theorie ter verklaring van de ontwikkeling van het leven die Darwin op zijn maatschappij losliet. Zelfs niet voor de grootste intellectuele geesten.

De *spirit* waarvan sprake op de deur, die een sas opende naar een kelder volgestouwd met potten en bakken met in formol of alcohol opgeslagen beesten, bleek betrekking te hebben op de conserveringsvloeistof. Midden in de grootste zaal prijkte een gigantische bak, een aquarium gevuld met alcohol, waarin een reuzenoctopus lag, een beest dat in 2004 op tweehonderd meter diepte was opgevist voor de Falklandeilanden. Honderden potten en bakken stonden in de rekken langs de muren van de zaal. In het midden stonden hermetisch afgesloten bakken die alleen met de hulp van een zware verplaatsbare lier geopend konden worden. Volgens de labels zaten in de bakken vertegenwoordigers van vele families van zoogdieren, reptielen en vissen, tot en met mensapen. Mensen waren er niet bij, daar waren andere instellingen voor, verzekerde Oliver Crimmen ons.

‘Het is beter op zo’n bak te zitten dan erin’, vond cameraman Hans, toen ik op de mensapenbak zat te mijmeren over het nut van het bewaren van dode beesten uit de tijd dat alle beesten nog ongehinderd door wettelijke beslommeringen gedood mochten worden.

We waren in de zaal voor de vissen. Oliver toonde ons een oude glazen apothekerskast vol potten met vooral kleinere vissen. Darwin had tijdens zijn reis met de *Beagle* achtenzeventig vissoorten gevangen die nieuw waren voor de wetenschap. In de kelder werden ze achter slot en grendel bewaard. Ze waren herkenbaar aan een geel labeltje op hun pot, een initiatief genomen na de Tweede Wereldoorlog, toen duidelijk was geworden dat er risico’s verbonden waren aan het bewaren van collecties. In omstandigheden waarbij er snel geëvacueerd moest worden, moesten de potjes met gele labels prioritair naar veiliger oorden gebracht worden. Ze bevatten immers het typespecimen, het eerste exemplaar van een nieuwe soort die op wetenschappelijk correcte wijze beschreven was.

Darwins vissen waren weinig spectaculair. De grootste was een papegaaivis uit de Cocos (Keeling)-eilanden, die hij volgens zijn beschrij-

vingen ook uitgebreid onder water had kunnen bestuderen, want hij had gezien hoe het dier zijn papegaaienbek gebruikte om van het koraal te knabbelen, en hoe het voortdurend stukjes koraal als kak uitscheidde. Oliver had heel wat tijd nodig voor hij de *'most fancy fish'* uit de collectie had gekozen. Hij was zo enthousiast dat er eindelijk eens iemand in de vissen van Darwin was geïnteresseerd, en niet in de vogels, dat zijn geluk zijn efficiëntie in de weg stond. Met witte handschoenen toonde hij finaal een weinig opvallende zeebrasem aan de camera, die zo goed was bewaard dat hij nog zwembewegingen aankon. Hij legde uit dat er weinig grote vissen in de Beagle-collectie zaten, waarschijnlijk omdat ze onderweg naar Engeland niet goed bewaard waren gebleven, mogelijk omdat de bewaartanks met alcohol aan het lekken waren gegaan, of omdat de bemanningen van de schepen die Darwins verzamelingen naar Engeland brachten rijkelijk van de alcohol uit de bakken hadden geput voor het verdrinken van hun verveling en hun miserie. Er moet weinig vertier geweest zijn op de schepen die in het victoriaanse Engeland de verste hoeken van de wereld verkenden.

De legende wil zelfs dat het dode lichaam van een van Groot-Britanniës meest geëerde helden, Lord Nelson, die sneuvelde tijdens de zeeslag bij Trafalgar, zwaar van verrottingsverschijnselen te lijden had gehad voor het weer in zijn thuisland was om begraven te worden, ondanks het feit dat Britse scheepsartsen het in alcohol geconserveerd hadden. Volgens de overlevering werd er onderweg rijkelijk 'van de admiraal getapt'. Een verhaal waarvoor volgens Oliver geen harde bewijzen bestonden, maar dat wel hardnekkig bleef circuleren, ook in kringen van museumbiologen.

Nadat we Darwins vissen en vissenkast vanuit alle hoeken en kanten hadden gefilmd, moesten we naar de kevercollectie. Daarvoor dienden we een redelijk lange afstand in het museum af te leggen, deels door publieke ruimtes. Onderweg begonnen de problemen met Kathy, het trieste pr-meisje dat de voor haar duidelijk ondankbare taak had gekregen ons die dag te begeleiden. Kathy vond het niet kunnen dat we met de lange arm nodig voor het manipuleren van een speciale kleine camera door de publieksruimtes moesten, omdat het risico te groot was dat we

iemand van de bezoekers zouden kwetsen. Hans kreeg het op zijn heupen van het geëmmer van het meisje: 'De Britten vochten in de Falklands en vechten in Afghanistan, maar ik word hier scheef bekeken omdat ik een risico beteken met mijn camera, en omdat ik af en toe een sigaretje opsteek.'

Het zou die dag niet meer goed komen tussen Hans en Kathy, in feite een schande, want de VPRO had 1500 euro betaald om een dag in het museum te mogen filmen. Voor dat bedrag mocht je wel op een helpende hand kunnen rekenen.

De curatoren waren gelukkig behulpzamer dan het trieste meisje. Sharon Shute was een van de curatoren van de kevercollectie. Ze accentueerde haar professionele bezigheden door een halsketting met zware zilveren kevermotieven te dragen. Sharon vertelde trots dat ze de grootste kevercollectie ter wereld beheerde, meer dan veertien miljoen stuks opgeborgen in twintigduizend laden, opgesteld in een gigantische ruimte met gangen waarin je probleemloos indoorsprintnummers kon organiseren. Op elk ogenblik zijn er tachtigduizend specimens uit de verzameling op reis, in bruikleen voor onderzoek. Soms wordt er een soort ontdekt die nog niet beschreven was en die ondertussen in de natuur is uitgestorven. Een diertje dat alleen bekend is bij de happy few, omdat iemand het ooit verzamelde en prepareerde.

Sharon had Darwins Beagle-collecties opzijgelegd: op een naaldje geprikte kevers met een minuscuul labeltje, net als de vissen vooral weinig indrukwekkende beestjes. Wat haar niet belette om haar bezorgdheid te uiten over het risico dat er heel wat historisch materiaal verloren zou gaan, mocht de minicamera waarmee Hans close-ups van de kevertjes maakte in zo'n bak zou vallen. Ze vertelde dat Darwin ontgoocheld was geweest met wat de entomologen uit de universiteiten van Oxford en Cambridge met zijn verzamelingen hadden gedaan. Darwin was als jongeman een fanatiek keververzamelaar geweest, maar zijn keverwerk zou geen rol van betekenis spelen in de ontwikkeling van zijn evolutieverhaal.

Ook hier pronkten weinig grote beesten in de verzameling, volgens Sharon vooral omdat Darwin, net als zijzelf trouwens, graag tussen de

plantaardige rommel op de bodem zocht, waar wel interessante beestjes te vinden zijn, maar zelden beestjes die indruk maken op het grote publiek. Een echte entomoloog is echter uitsluitend in zijn beestjes geïnteresseerd, niet in het grote publiek, laat staan in de mening van het grote publiek over zijn vondsten. De meeste museumentomologen zijn niet erg bekommerd om mensen. Darwin schreef trouwens in brieven aan collega-keverzoekers uit zijn studententijd dat hij bewust naar kleine beestjes zocht, omdat zo de kans groter was dat hij nieuwe soorten vond. De grote beesten waren de eerste die verzamelaars en andere verkenners van nieuwe gebieden prepareerden en in hun kasten staken. Darwin was op zoek naar nieuwigheden, niet naar spektakel.

Helemaal aan de rand van de Darwin-verzameling bevond zich een lade met als label *Wallace's beetles*. Een lade met heel wat spectaculairdere beesten dan Darwin verzameld had. Wallace had duidelijk niet uitsluitend in het bladerafval gezocht. Hij moest leven van de geprepareerde beestjes die zijn agent op het thuisfront verkocht, en dan kom je beter stevig uit de hoek. Zijn beesten waren groter en kleuriger dan die van Darwin. Toch waren er ook nieuwe soorten bij geweest, door de entomoloog die ze later beschreef naar hun ontdekker genoemd. Maar de kevers van Wallace, hoe indrukwekkend ook, zullen gedoemd blijven in de schaduw van Darwins niemendalletjes te opereren. Net als Wallace' ontdekking van het concept van evolutie door natuurlijke selectie altijd in de schaduw van het werk van de Meester zal blijven. Alfred Russel Wallace wordt vandaag uitsluitend herinnerd, in relatief beperkte kring, als de man die onafhankelijk van Darwin een bruikbaar mechanisme voor de evolutie van soorten ontwikkelde, en die er door het sturen van een brief met zijn visie naar Darwin verantwoordelijk voor was dat Darwin zich eindelijk aan het afwerken van zijn manuscript zette.

Ik informeerde in het museum ook naar een specimen van een wel erg spectaculair dier dat Darwin tijdens zijn verblijf op de Falklandeilanden zag en beschreef: de falklandwolf. Een vrij groot vosachtig beest dat taxonomen voor een raadsel plaatst, want - zoals Darwin al had aangegeven in zijn reisverslag - het was onwaarschijnlijk tam en te groot om zomaar op een eilandengroep te kunnen zijn ontstaan. Was het ooit

als gedomesticeerd dier ingevoerd en vervolgens verwilderd? We weten het niet. Het lijkt in ieder geval onwaarschijnlijk dat het op eigen kracht de eilanden zou hebben bereikt.

De kans dat we ooit te weten komen wat er is gebeurd, lijkt klein, want de falklandwolf is uitgestorven, zoals Darwin destijds al had voorspeld. De eerste wolf werd in 1692 beschreven toen een Brits schip de Falklands aandeed en de bemanning er een wolf ving die ze maandenlang als scheepshond aan boord hield, tot het dier bij een vuurgevecht in paniek overboord sprong en verdronk. De laatste wolf zou in 1876 op de eilanden gedood zijn. Het dier, dat door zijn tamheid uiterst kwetsbaar was, werd op een halve eeuw tijd door bontjagers in de vernieling geholpen.

Grappig is dat Darwin niet alleen het einde van de falklandwolf voorspelde, maar dat hij volgens recent historisch inzicht ook verantwoordelijk was voor het uitsterven van de weerwolf, een dier dat in de middeleeuwen heel wat reizigers bang maakte omdat het overal kon opduiken. Reizigers leken destijds banger van weerwolven dan van struikrovers. Vandaag zijn reizigers bang van vertragingen van hun vliegtuig en van het risico dat ze hun gsm op hun reisbestemming niet zullen kunnen gebruiken.

Darwin repte in zijn geschriften met geen woord over weerwolven. Een Britse historicus meent echter dat weerwolven na Darwins publicatie van de evolutietheorie relatief snel uit de legendes en de overlevering verdwenen, om plaats te maken voor de yeti, bigfoot en andere mens-aapachtige monsters. Omdat Darwins werk had aangetoond dat een kruising tussen mens en wolf minder voor de hand lag dan een kruising tussen mens en aap, kwam er een wetenschappelijk verantwoorde correctie in de verhalen. Zelfs legendes kunnen het slachtoffer worden van wetenschappelijke inzichten. King Kong is een belangrijker filmvedette geworden dan de weerwolf, hoe hard acteurs als Jack Nicholson ook hun best hebben gedaan om er een geloofwaardige versie van neer te zetten.

Ook zeemeerminnen zijn, mogelijk mee als gevolg van Darwins geschriften, uit het mensbeeld verdwenen. Een trieste gedachte, zeker als je op het punt staat een half jaar op zeereis te vertrekken.

Ondanks Darwins opmerking over de fragiele overlevingskansen van de falklandwolf, sloeg hij er toch twee de kop in, voor zijn collectie. Tijdens onze draaidag in het Londense museum vroeg ik Kathy naar informatie over de dieren, maar de relatie was zo verzuurd dat ik geen antwoord meer kreeg. Ze verdween na het draaien zonder een woord te zeggen. Nadien stuurde ik een mail naar het persbureau van het museum, waarna ik vernam dat de twee specimens van de Beagle inderdaad in het museum aanwezig waren, maar uitsluitend de schedels en de huiden. De beesten waren niet volledig bewaard.

Tijdens mijn zoektocht naar overgebleven falklandwolven hoorde ik echter tot mijn verrassing dat er een volledig opgezet exemplaar aanwezig was in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel. De informatie bleek te kloppen en ik maakte een afspraak voor een bezoek. Curator Georges Lenglet, een rustige oude man vergroeid met zijn witte laboratoriumjas, die het grootste deel van zijn professionele leven tussen dode beesten had doorgebracht, nam me mee, niet naar de kelders, maar naar de twintigste verdieping van het gebouw. Daar stond inderdaad een opgezette falklandwolf, bijna levensecht. Volgens de aantekeningen in de archieven van het museum was het dier op 26 maart 1860 als 'vos' aangekocht van een Uruguayaanse handelaar over wie verder geen informatie bekend was. Het werd echter pas in 1935 als falklandwolf in een catalogus van het museum beschreven.

Voor zover Lenglet wist, was het dier nooit onderzocht. Het was wel op reis geweest, naar de Falklandeilanden zelf, waar tot ontzetting van lokale historici geen enkel exemplaar van hún wolf bewaard is gebleven. Dankzij de goede diensten van de Britse 'bezetter' van de eilanden was de wolf uit Brussel in de loop van de jaren tachtig van de vorige eeuw tijdelijk teruggekeerd naar zijn heimat. Contractueel was de reis gepland voor een jaar, maar de Falklanders stonden er niet om te springen het dier terug te laten komen, zodat een medewerker van het Brusselse museum die het op zijn heupen kreeg van het getalm diplomatieke druk moest uitoefenen om deze juridische schande recht te zetten.

Via de Britse Navy kwam de wolf alsnog weer thuis, in Brussel. Veel is er met hem sindsdien niet gebeurd, want voor onze zoektocht moest

hij uit de krat gehaald worden waarin hij destijds vanuit de Falklandeilanden was teruggestuurd. Het dode dier staat ongezien weg te kwijnen in een krat tussen kasten met andere dode dieren, op een verdieping hoog in een monumentaal gebouw ver van de plaats waar het ooit leefde. Lenglet wist zelf niet goed of hij het als een wolf, een vos of een hond zou beschrijven. Maar het verbaasde hem niet dat het systematisch als wolf wordt bestempeld. 'Het zal ongetwijfeld wolf gedoopt zijn om de verdelging te kunnen verantwoorden', meende hij. 'De meeste mensen zien er geen graten in dat dieren met een slechte reputatie, zoals de wolf, uitgeroeid worden.'

Roodkapje is een drama geweest voor de reputatie van het gracieuze roofdier dat zelden of nooit mensen in de problemen bracht of brengt.

Lenglet verraste met de boodschap dat het museum nog andere dieren in zijn bezit heeft die in de natuur zijn uitgestorven, zoals de reuzenalk. Het heeft zelfs een zogoed als volledig skelet van de dodo, een soort reuzenduif van het eiland Mauritius die niet kon vliegen en de kolonisatie van zijn eiland door de mens niet lang overleefde. Lenglet wist niet precies waar het zeldzame skelet zich bevond. Het werd in ieder geval niet tentoongesteld, wat jammer was, zeker in een jaar met véél aandacht voor de evolutietheorie. Uitsterven was immers een essentiële component in het verhaal van Darwin.

Tijdens mijn queeste naar de falklandwolf kreeg ik toevallig een uitnodiging om in het Natuurhistorisch Museum van het Nederlandse Leiden een voordracht te geven voor een verzameling van biologen-museum-collectiebeheerders uit de hele wereld. Een wat vreemde bijeenkomst, met mensen die van gedachten wisselden over het beste mengsel van vloeistoffen om dode dieren (en mensen) zo efficiënt mogelijk te bewaren. Een bokaal in een museum is voor hen een ecologisch systeem dat bepaalt hoe lang het dier dat erin zit intact zal blijven, de tand des tijds zal trotseren. Het is bizar mensen enthousiast te horen praten over onderwerpen, zoals museumbokaalvloeistoffen, waar je zelf geen affiniteit voor kunt opbrengen. Maar enthousiasme is altijd plezierig, ook losgekoppeld van het voorwerp ervan.

Ik bracht er mijn toepassing van Darwins evolutietheorie op het gedrag

van de moderne mens, en zoals verwacht kon worden van een publiek dat vooral uit biologen bestond, stak ik zelf iets op van de confrontatie met vakgenoten. Ten eerste merkte ik dat biologen net als de meeste mensen vooral in de praktische consequenties van mijn verhaal geïnteresseerd zijn, zoals de statistisch grote waarschijnlijkheid dat iemands hoofd voorgeprogrammeerd is voor seriële monogamie. Seks met alles erop en eraan werkt altijd. Maar iemand wees me ook op een fout in mijn verhaal over de staart van de pauw. De waaierstaart waarmee een mannelijke pauw staat te pronken is namelijk geen staart, maar een uitgegroeide bos veren op het achterlijf, vlak boven de staart. De staart zit als een bijna nutteloos aanhangsel verborgen onder de verenbundel die de waaier vormt. Veel verschil voor het verhaal maakt deze anatomische correctie niet, maar juist is juist.

Ik was met plezier op de uitnodiging voor de voordracht ingegaan omdat het museum twee opgezette falklandwolven in zijn collectie heeft en ik van de gelegenheid kon profiteren om die te bezoeken. Ook hier kwamen er pasjes, badges en codes voor nummersloten op kluisdeuren aan te pas om tot bij de dieren te raken. In de zoogdierenzaal zag ik gorilla's en chimpansees die zo uit hun graf leken te zijn opgestaan of opgegraven, heel menselijk, alsof je in een dodenhuis terecht was gekomen.

De twee falklandwolven (eigenlijk waren er drie, maar het derde beest was gelabeld als afkomstig van het Zuid-Amerikaanse vasteland, waarvoor curator Steven van der Mije geen verklaring had) prijkten te midden van een ruime schare gedomesticeerde honden uit een achttiende-eeuwse Japanse collectie. Interessant referentiemateriaal, want zo zal later ook de evolutie van huishonden gedocumenteerd kunnen worden. De wolven waren in respectievelijk 1843 en 1863 verzameld door expedities van de Britse Navy, maar hoe ze precies in Leiden zijn beland is niet duidelijk. Veel informatie over de onfortuinlijke beesten kreeg ik dus niet te pakken.

Van het gedrag van de falklandwolf is geen enkele solide beschrijving beschikbaar, en dat zal ten eeuwigen dage zo blijven. Het dier heeft geleefd, punt uit. Het krijgt veel minder aandacht dan de dinosaurussen,

die een totaal andere wereld dan de onze domineerden. De interesse in recent uitgestorven diersoorten is over het algemeen heel wat geringer dan die voor de reuzenreptielen die vijftien miljoen jaar geleden verdwenen. Niet alleen omdat het om minder spectaculaire soorten gaat, waarschijnlijk deels ook uit een vorm van schaamte om de nefaste invloed die wij, als soort, op het voortbestaan van andere soorten hebben. Niemand wordt graag met zijn mislukkingen geconfronteerd.

We bezochten ook de zaal met de vogels. Ik zag er een reuzenalk staan, een niet aan de pinguïns verwante, maar toch pinguïnachtige vogel van het noordelijk halfrond die niet kon vliegen, uitgeroeid in de negentiende eeuw door een samenloop van tegenwerkers en tegenvallers. Er werd genadeloos op het dier gejaagd voor zijn dons. De karkassen werden gedroogd en als brandstof gebruikt. Alleen op een eiland voor de kust van IJsland genoten de vogels bescherming, het resultaat van een vorm van bijgeloof. In 1830 werd het eiland echter door een vulkaanuitbarsting van de kaart geveegd. Een klein aantal vogels slaagde erin een ander eiland te koloniseren, maar daar werden ze geliquideerd door wetenschappers die allemaal een exemplaar van de soort voor hun verzameling wilden. In 1844 werden de allerlaatste dieren gedood en opgezet.

De reuzenalken van Brussel en Leiden zouden permanent tentoongesteld moeten worden als schoolvoorbeeld van hoe ondoordachte wetenschappers een nefaste invloed op de natuur kunnen hebben. Maar ze staan helaas ver in de coulissen een nutteloos bestaan op een rek te leiden.

Er zijn in de Leidse collectie nog soorten te vinden die uit de natuur verdwenen zijn. Tientallen Javaanse kieviten, bijvoorbeeld, lang geleden verdwenen omdat de moerassen waarin ze leefden op grote schaal in rijstvelden werden omgezet. Nederlandse verzamelaars die het uitsterven van de soort voelden aankomen, vingen de laatste exemplaren om er toch iets wetenschappelijk relevants voor het nageslacht mee te kunnen doen. Maar is het echt nuttig tientallen dode exemplaren van een niet meer bestaande vogel in een collectie te hebben? Het dier zelf heeft er alvast niets aan.

Trekduiven, een ivoorsnavelspecht, een rozekopeend, een langsnavelrietzanger: allemaal balgen in het Leidse museum van vogels die

(waarschijnlijk) uitgestorven zijn. Ik kreeg ook een vogeltje in een afgesloten glazen bak te zien, een ruitertje. De tahitistrandloper, het enige exemplaar van de soort dat is bewaard, werd in 1782 verzameld door medewerkers van kapitein James Cook. Er zijn slechts drie exemplaren van de soort gevangen en geprepareerd, maar de twee andere balgen zijn verloren gegaan, dus het exemplaar in Leiden is letterlijk uniek.

Het is bijna ondenkbaar dat Cooks mannen de laatste exemplaren van de soort te pakken kregen. Er wordt zelfs gesteld dat het diertje ten tijde van Cook niet zeldzaam was. Mogelijk is de kolonisatie van Tahiti door scheepsratten verantwoordelijk geweest voor zijn verdwijnen, omdat de nesten kwetsbaar zouden zijn geweest voor de ongewenste immigranten. Een beestje dat zich niet succesvol kan aanpassen, is gedoemd te verdwijnen. Het is een van de ijzeren consequenties van Darwins evolutieverhaal. En het zou een rode draad door mijn Beagle-verhaal worden.

IJDELHEID IS VAN ALLE TIJDEN

My notions of the inside of a ship were about as indefinite as those of some men on the inside of a man, viz a large cavity containing air, water & food mingled in hopeless confusion.

CHARLES DARWIN *op 23 november 1831 in zijn Beagle-dagboek*

Van boven op zijn kolom op Trafalgar Square in Londen blikte Lord Horatio Nelson naar beneden. Hij kijkt neer op de toeristen die er zich tussen de duiven verdringen om naar hem op te kijken, om een foto te nemen van wat voor hen een attractie is, een standbeeld zonder veel betekenis dat ze als toerist gezien móéten hebben.

Lord Nelson is een grand cru Britse oorlogsheld. Hij gaf de Franse vijand Napoleon Bonaparte een uppercut toen hij diens vloot in 1805 verpletterde in de slag bij Trafalgar, ondanks een numerieke minderheid aan schepen. Zijn heldendom kreeg een extra gouden glans omdat hij sneuvelde tijdens de slag, geveld door een Franse sluipschutter, een gevolg van het feit dat hij geweigerd had zijn medailles en insignes van hoge officier achterwege te laten, waardoor hij een schietschijf werd. Soms is vertrouwen in een goede afloop niet aangewezen. Heroïek en het gevoel ongenaakbaar te zijn maken niet onkwetsbaar.

In de verkiezing van de Grootste Brit Aller Tijden in 2002 kwam Nelson niet verder dan een negende stek. Darwin viel met zijn vierde plaats net naast het podium, hij haalde het niet van prinses Diana. Nummer twee was een nobele onbekende, een ingenieur van tunnels, bruggen en spoorwegen. Tegen de modernste Britse oorlogsheld Winston Churchill kon niemand op: hij werd met voorsprong nummer één. Nelson zou daar niet mee hebben kunnen leven.

Van op zijn kolom kijkt hij ook neer op het drukke verkeer. De eindeloze rijen wagens vorderden tijdens ons bezoek nóg moeizamer dan anders, want in hartje Londen werden grote stukken van de nog uit de victoriaanse tijd stammende riolering vervangen. Het verkeer veroorzaakte een kabaal vanjewelste. Dat moet in Darwins tijd niet anders geweest zijn, want Darwin zelf maakte zich regelmatig druk om het oorverdovende lawaai van de paardenhoeven en de met ijzer beklede karrenwielen op de Londense straten. Lawaai hoort bij een stad als geloei bij een koeienstal. In een chaotisch Vietnamees restaurant waarin we 's avonds laat terechtkwamen, tussen portretten van gedecolleteerde maar desondanks aeksuele dames, werd bij elke bestelling van een speciale cocktail het gehuil van een motor door de luidsprekers gejaagd.

Bijzonder irritant, motorengoel boven op zoetzure saus, maar we waren te laat om in de rustiger restaurants terecht te kunnen.

Voor de poort die naar de Britse admiraliteit leidt, vlak bij het parlement, zie je Nelson nog net staan. Je voelt zijn stenen ogen op je prikken als je je aanmeldt aan het gebouw waarin hij de belangrijkste beslissingen uit zijn leven nam, de beslissingen voor de zeeslagen die hij leidde. Ik had er afgesproken met Sarah Darwin, een vijfenveertigjarige biologe en rechtstreekse nazaat van Charles, die haar overovergrootvader is. Een rechtstreekse link van haar naar de man die ons de evolutietheorie schonk, is er echter niet, want haar grootvader heeft zijn grootvader, Charles dus, nooit gekend. Hij werd pas na Charles' dood geboren, als zoon van George, de astronoom uit het kroost van Charles. Geen verhalen dus van opa die zich levendig zijn opa herinnerde. Charles was ver weg, familiaal vergeten, zoals dat de gewoonte is. Zogoed als niemand herinnert zich familie verder dan het grootouderschap. Tenzij die het aanschijn van de wereld heeft veranderd. Het is weinigen gegeven.

'Het heeft lang geduurd voor ik me er bewust van was dat ik daadwerkelijk afstamde van de grote man van de evolutietheorie', vertelde Sarah later over haar roots in haar kleine Londense tuin, waarin een prachtige kolibrivlinder voor biologisch verantwoorde opwinding zorgde. 'Mijn ouders vertelden er bijna niets over. Darwin was geen onderwerp aan de eettafel in het gezin.'

Sarah zag het licht van de Darwin-link nadat ze als jonge illustratrice op zoek naar tropische houtsoorten waarmee lijsten voor schilderijen werden gemaakt, in het regenwoud van het Australische Queensland terecht was gekomen. Ze vond het er fantastisch en schreef haar ouders in lyrische termen over haar ervaringen. Bij haar thuiskomst toonde haar moeder haar een artikel, waarin werd beschreven hoe laaiend enthousiast Charles bij zijn eerste confrontatie met het regenwoud was geweest. Pas toen raakte ze in haar voorvader geïnteresseerd, zij het nog altijd met mate.

'Er was ook een reis met mijn ouders naar de Galapagoseilanden', vervolgde ze. 'Dat zal wel met onze Darwin-antecedenten te maken heb-

ben gehad, maar het was toch vooral een leuke familievakantie. Daar ontmoette ik een man die me vroeg een gids van de planten van de Galapagos te illustreren. Ik begon eraan en stelde vast dat er een probleem was met de tomaten op de eilanden. De beschrijvingen ervan klopten niet met wat ik te zien kreeg.'

Als je als niet-in-Darwin-geïnteresseerde Darwin op de Galapagos-eilanden terechtkomt, kun je niet anders dan een grote bocht maken. De Galapagos- en de regenwoudervaringen brachten Sarah ertoe om een nieuwe fase in haar leven te beginnen en biologie te gaan studeren. Ze kreeg zelfs de kans om een doctoraat te maken over de fameuze tomatenplanten van de eilanden die haar aandacht hadden getrokken, en stelde vast dat er vier soorten waren: twee endemische (die alleen op de eilanden voorkomen) en twee indringers van elders. De eerste leven vooral in de droge zones langs de stranden, de tweede in het nevelwoud maar ook op afvalbelten en langs wegen. In de vrije ruimte gekneld tussen beide zones komen hybriden voor. 'Een mooi evolutiebiologisch verhaal', lachte ze. 'Charles zou trots op me zijn geweest.'

Sarah was als Darwin en als biologe gevraagd om mee de presentatie van het Beagle-programma voor haar rekening te nemen. Ze moest vooral plaatsen langs de route zoeken en bezoeken waar haar voorvader was geweest: een bed in Uruguay waarop hij geslapen zou hebben, een boerderij in het Braziliaanse Rio de Janeiro waar hij met afkeer had gezien hoe slecht slaven behandeld werden, een berg in Chili waarop hij fossiele zeeschelpen vond die hem tot nadenken stemden, en waar hij gestoken werd door een groot bloedzuigend insect dat hem waarschijnlijk ziek maakte.

Nadat ze zich voor het programma had geëngageerd, begon Sarah voor het eerst intens over haar voorvader te lezen. Ze was niet bang dat ze iets zou ontdekken waarvoor ze beschaamd moest zijn. 'Ik denk dat iedereen het erover eens was dat Charles een aangename man was', oordeelde ze. 'Een zachte diplomaat met veel sociale vaardigheden, en de gave om te observeren, registreren, analyseren en uit de veelheid aan gegevens sluitende conclusies te trekken. Een persoon die je graag als overovergrootouder hebt, en waar je ook als wetenschapper trots op kunt

zijn. Ik veronderstel dat, als er toch iets was waarop we niet zo trots zouden zijn geweest, Charles het niet op papier zal hebben gezet. Dat zullen we dan gelukkig nooit weten.'

Ik had Sarah voor onze eerste televisiedate al eens vluchtig ontmoet, tijdens de lunch. Ze was aangekomen op een krakende fiets en met een grote helm op haar hoofd, maar gekleed in een lichtjes doorschijnende bloemenjurk. Het werd een gewone, formele ontmoeting, zonder veel plichtplegingen of enthousiasme. Vervolgens reden we met de productieploeg dwars door Londen naar de admiraliteit. We kwamen voorbij de gebouwen van de Royal Linnean Society, waarin op 1 juli 1858 twee korte bijdragen over evolutie door natuurlijke selectie waren voorgelezen, de ene van de hand van Darwin, de andere van zijn latere geestesgenoot Wallace, die tot Darwins ontzetting dezelfde ideeën als hijzelf over de evolutie van het leven had ontwikkeld. Zonder medeweten van Wallace hadden Darwins vrienden en collega's een handige uitweg uit deze kleine intellectuele crisis bedacht.

De lectuur van de teksten voor een kleine schare aanwezigen passeerde zonder dat iemand er erg in had, laat staan dat iemand de impact van wat er werd voorgelezen ten volle vatte. 'De kamer waarin de brieven werden voorgelezen is er niet meer', grinnikte Sarah. 'Ze is na verbouwingen deels het mannentoilet, deels een trappengang geworden.' Nog verder reden we langs een uitgever, John Murray, van wie de naam in gouden letters boven zijn etalage geschilderd was. Dezelfde naam als Darwins uitgever, de man die onder meer in 1859 *On the Origin of Species by Means of Natural Selection* publiceerde. 'Hij is de zevende John Murray in de rij', wist Sarah. 'Sommige Britse tradities zijn niet stuk te krijgen.'

Dat geldt zeker ook voor de Board Room van de Britse admiraliteit. Vriendelijke mensen van het protocol wandelden ons voor door de statige gangen vol beelden en schilderijen van beroemdheden uit de Britse maritieme geschiedenis naar de kamer waarin sinds 1725 alle belangrijke beslissingen van de Navy genomen werden. Je voelt het gewicht van de geschiedenis op je schouders vallen als je ze betreedt, je wordt er wat zwaarder onder druk van de geladen atmosfeer. Alle planken kraken als je erop loopt. De geschiedenis heeft er zelfs een moeilijk te vatten geur,